

LEDARE

Ledare: Kolumn/Hans Bergström: Nio politiker i svart kappa

PUBLICERAD 2000-12-19

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

Skaffa nyhetsbrev

Det finns moment som påkallar reflektion kring en politisk samfällighets grundkaraktär. Ryssland efter 1989 är ett sådant fall. Europa i Nice år 2000, inför en utvidgning som behöver en konstitution, är ett annat fall. USA efter årets presidentval ett tredje.

Medan de europeiska ledarna alltjämt vägrar ta itu med uppgiften att skriva en författning (se Göran Rosenbergs klargörande kolumn 15/12) brottas amerikanerna med upptäckten av den som skrevs för över 200 år sedan. Det superjämnade presidentvalet väckte grundfrågorna till liv. Tron på jultomten, att allt är färdigtänkt för evigt av grundlagsfäderna, rubbades i två omgångar, noterar kolumnisten Ellen Goodman i Boston Globe. Först lärde sig även amerikaner i gemen att det inte är folkets majoritet som väljer presidenten utan en "elit" av elektorer. Sedan fick väljarna se att domarna i högsta domstolen inte var upphöjda, visa tolkare av Lagen utan "Just Nine Politicians in black robes".

Det finns inget lagstyre utan domstolar som tillämpar det. Och i ett så jämnt och knepigt presidentval kommer varje domstolsutslag att lämna någon missnöjd. Skälet till att högsta domstolen fallit så i auktoritet är inte att dess agerande är kontroversiellt utan att det varit så påfallande icke-principiellt.

Nästan alla professorer i konstitutionell rätt ansåg det självklart att högsta domstolen skulle vägra ta fallet, när Bushlägret först överklagade rösträkningen i Florida. Majoriteten i nuvarande HD har haft som en av sina huvudprinciper att låta frågor som hör till delstatsnivån lösas där. Domstolarnas procedurer i Florida var föredömligt öppna och seriösa, och det fanns inget skäl att ingripa från den federala nivån mot vad domarna gjorde, inklusive att tolka inneboende konflikter i delstatens vallagar.

+ HD har under domare Rehnquist starkt hävdad den lagstiftande maktens ord som normkälla. Men när Floridas domstolar försöker tillämpa vad Floridas delstatspolitiker uttalat, nämligen att man i handräkning i ett jämnt val ska försöka tolka vad som varit väljarens intention, ingriper HD mot just detta och begär normer som inte finns i Floridas vallag. Om domstolen menar att

maskiner är överlägsna mänskligt omdöme, "why not replace the whole court with a machine", frågar professor Henry T Greely på Stanford law school.

+ HD har hållit hårt på tidsgränser, så hårt att även artificiella tidsgränser blivit viktigare än att räkna röster, men väljer sedan att dra ut så länge på sitt eget besked att alla tidsgränser passerades.

+ Den princip i författningen som HD nu åberopar som stöd för sitt ingripande har dess majoritet tidigare varit totalt okänslig för, påminner professor Greely. Den konservativa delen av högsta domstolen har genom åren menat att allmänna principer som 14:e författningstilläggets "Equal protection" (likabehandling av medborgarna) är för vaga som grund för att ingripa mot delstatsbeslut i konkreta fall. Formuleringen om "equal protection" kom till efter amerikanska inbördeskriget för att skydda de svarta mot diskriminering i sydstaterna och har genomgående använts för den typen av syfte genom åren. Dagens konservativa högsta domstol har skytt klausulen om "equal protection" som pesten - tills den passade för att välja George W Bush till president.

När domstolen på punkt efter punkt agerar i strid med sitt eget principiella förflutna, blir allmänhetens tolkning naturligen att den vägletts mindre av principer än av en önskan att hjälpa Bush mot Gore.

Att principer anpassas till intressen är förstås inte ovanligt i det politiska livet. Här i USA är det republikanerna som kritiserat domstolars makt i förhållande till politiska församlingar, medan vi i Europa är vana vid att den kritiken kommer från socialdemokraterna. Skälet är helt enkelt att domstolar i USA använts för att driva kampen mot diskriminering, en "vänsterfråga", medan domstolar i Europa mer använts för att hävda äganderätten mot statsingripanden, en "högerfråga".

Blir slutsatsen total cynism

Nej, insikten om människans svaghet ökar snarast vikten av att skapa institutioner som så långt möjligt främjar goda processer trots att vi alla har brister. Principerna för sådana institutioner diskuteras högst när intressen står akut på spel, men bör hellre fastläggas under lugnare tider.

Även om domare Rehnquists plötsliga åberopande av "equal protection" klingar falskt får markeringen av principen i valsammanhang sina verkningar för framtiden. Principer sparkar, också när de uttalats med snävare intressemotiv.

Amerikanerna tvingas nu på allvar begrunda vad skydd av lika rättigheter innebär i val. De finner då att valen i en delstat som Florida rätt fritt hanteras av 67 olika counties som använder 11 olika sätt för att rösta och räkna röster. De tvingas se att den lokala finansieringen av val innebär att republikanska distrikt med god skattekraft har modern valteknik, medan demokratiska distrikt med stor svart befolkning ofta har svåra, urmodiga maskiner, till och med från 1800-talet, som förkastar röster som

borde godkännas. Läsare för hålkortsröster har en felmarginal på 2-5 procent. Varje ny körning ger nya resultat.

Redan dagen efter att högsta domstolen valt Bush till president kom två viktiga initiativ:

+ Guvernören i Florida utser en arbetsgrupp som till 1 mars ska presentera förslag till bättre vallagar i delstaten och delstatlig medfinansiering av modern röstningsteknologi i fattiga counties.

+ Rektorererna för Caltech i Pasadena och MIT i Boston, USA:s två mest respekterade tekniska högskolor, tillsätter en gemensam forskargrupp för att ta fram bästa möjliga nya teknologi för att rösta.

Principen om "equal protection" fortsätter sparka, särskilt som nu också konservativa aktivt åberopar den.

Hans Bergström är docent i statsvetenskap och

fristående kolumnist i DN. Han gästforskar f n

vid Stanford, Kalifornien

TEXT

BERGSTRÖM-HANS

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt